

Bíró Lajos levelei Uj-Guineából.

(Folytatás.)

VI.

Friedrich-Wilhelmshafen, 1896. május 6.

Idáig még mindig Friedrich-Wilhelmshafenben vagyok; nem is egyhamar mozdulok innen, mert engem a Hansemann-hegység köt ide, a hová már Fenichel is vágyott; sok jel arra mutat, hogy ebben a hegységben sűrűbb népesség van; innen faluról falura befelé lehet haladni. Látom, hogy a folyók mentén felfelé haladók még mind vak útra mentek. Csakhogy ehhez be kell várni a száraz időszakot. Addig is egy nehéz feladatba kell begyakorolnom magamat: megtanulni mágnestűvel tájékozódni az erdőben. Mert a mint belép az ember az őserdőbe, elvesz előle minden tájékoztató, még a Nap is, akár csak a föld alá jutott volna. Szinte hihetetlennek látszik, hogy még a Nap után se lehessen tájékozódni! Tán csak látja az ember, merről kél fel, mikor van magasan, merre megy le? Vagy tán örökösen felleg borítja? Nincs itt fellegetes idő, mert még most, az esős időszakban is rendszeren csak éjjel esik, csakhogy minden éjjel és egész éjjel, de az óriás fák összebomló koronájától és a fent összefutó liánoktól az ember itt-ott alig talál egy foltot az égből, a Nap csak addig látszik, míg magasan van, irányt akkor sem ad, mert folyton az ember feje fölött áll; d. e. 10 órától d. u. 2—3 óráig, a meddig a Napot látni lehet, az árnyék olyan keveset hajlik el

a függőlegetestől, hogy csak műszerrel lehetne meghatározni. Hát míg az ember ebben a fatengerben csupán csak az iránytű után tájékozódni nem tud, tanácsos, hogy egyedül be ne tegye a lábát.

Az Új-Guinea belsejébe hatolásnak a legnagyobb akadálya ez a sok erdő és lakatlansága, vagy a lakók elszigeteltsége. Expedíciókkal az erdőben haladásra nem lehet többet számítani naponként 3 kilométernyi útnál. Kiváncsi vagyok a mostan érkező Lauterbach féle tudományos expedíció eredményére. Pénzök van bőven. Állami forrásból s tudományos társulatoktól 45,000 márkára hoztak utalványt, s azt mondják, hogy a magukéból még 60,000 márkával rendelkeznek az expedíció céljaira. Constantinshafenből a Gogol folyón akarnak befelé haladni; elsőben a meddig hajózni lehet, azután útközben látják meg, hogy merre forduljanak: délnek-e, az angol parton a Pápua-Golfnak, vagy a Finisterre és Bismark-hegység közt a Huon-Golfnak? Sajnálom, hogy az expedíció szellemi vezetőjével, Dr. Lauterbachal nem volt alkalmam megismerkedni, mert mindjárt másnap Stephansortba ment s ott is maradt.

A Lauterbach-féle expedíció igen praktikusán fog céljához. Nem indulnak vaktában a belső földnek, hanem

időközben helyről helyre állomásokat hagynak hátra élelemmel, a hova szükségben visszamenekülhetnek; e célra nagyobb számú kecskét, juhot is hoztak magukkal. Szerettem volna velök menni, s egy ilyen állomáson visszamaradni és gyűjteni, de a pénzem elfogyott, önállóan nem mehettem volna, az ő szeke-
röket tolni pedig semmi kedvem. Mert az előbbit nem tehettem, magam sem ajánlottam; az utóbbit ugyan kerülgette Jappenbeck, de nem akartam elérteni. Azt hittem, hogy ez az expedíció a tehervivők szerződésének tekintetében nagyobb nehézségekre fog találni, mert az Ehlers-féle expedíció siralmas vége óta egyrészt a kormányzónak se volt kedve a telep legjobb és legderekbabb munkásait a majdnem biztos halálnak kitenni, másrészt a többnyire salamon-szigeti és bismark-szigetségbeli munkások is annyira rettegnek már a sok szerencsétlen végű expedíció óta a belső részekbe menéstől, hogy útközben bizonyosan visszaszökdőstök volna. De a mint most hallom, Stephansortban, a honnan még kevés expedíció indult ki, s a munkások nem ismerik az ilyen kirándulás veszedelmeit, elég kísérő ajánlkozik. Így hát a Lauterbach-Jappenbeck-féle expedíció elég szerencsés auspiciumok közt indul útnak; csak azután az az eredménye ne legyen, a mi 1888/9-ben a Zöller Hugó vezetése alatt a Finisterre-hegységbe ránduló expedíciónak: egy 35 ívre nyomott vaskos könyv, a melyről, mióta az idevaló viszonyokkal kezdek megismerkedni, kezdem hinni, hogy igaza van annak az olvasónak, a ki azt jegyezte fel az idevaló könyvtárból kezem közt levő példányra: »Szép költemény, érdekes olvasmány — Európában ülőknek, keserves csalódás az utána indulónak!«

A sűrű erdősen kívül a másik

nagy akadály a belső terület néptelensége, vagy az itt-ott levő lakosságnak teljes földrajzi tájékozatlansága. Egyes folyók mentén még sűrűbb népesség van, de a hegyek felé ritkul, s egyszerre azután ott a világ vége! Az Ehlers-féle expedícióból visszajöttek elbeszélése szerint, a mikor a folyónál az utolsó falut elhagyták és neki vágtak az erdőnek, 16 napi út után még találtak egy falut, de emberrel nem beszélhettek, mert pereputtyostul az erdőbe menekültek előlük; azután 40 napig nem leltek többé embert, falut. Sok helyen a lakók eltitkolják a tovább vezető utat, még pedig kereskedelmi érdekből. Itt ugyanis faluról falura megy a cserekereskedés, minden falu, sőt minden egyes pápua féltékenyen őrzi a maga vélt jogát, s az már érdeksértés, ha valaki őket átugorja s csereberél a túlsó faluval. Az én Lavatot barátom Gragetből egyszer erősen szememre hányta, hogy én Siarba is elmegyek, azokkal is trafikálok, a helyett, hogy mind neki adnám, s ő elhozná Siarból, a mi nekem kell. Haragjában meg is szakította velem a diplomáciai összeköttetést, nem is jött felém, míg csak el nem fogyott a dohánya. A mint azóta tudom, ennek a jelentéktelen epizódnak nagy része volt abban, hogy márcziusban a gragetbeliek olyan elkeseredve támadtak rám; csak hogy az én Lavatot barátom okos diplomata lévén, nem tolt a bőrét előtérbe.

A Hansemann-hegység elején már háromszor voltam, de mindig csak annyira, hogy estig haza jöhettem. Az esős idő beállta óta a közeli Siar és Rua szigetbeliek megszakították az összeköttetést a hegylakókkal, mert a hegylakók közt kiütött a pápuák legfélelmesebb betegsége, a himlő. Most se jött vezetőnek egy se, semmi árért. A telepen akadt meg néhány miokéz, a ki tavaly

járt ott, azokkal indultunk el s fölkerestük a falukat. A tavalyi jól taposott erdei utakat belepte a falevél, felverték a bokrok, átszötték a liánok, alig különbözött a vadcsapástól, a mit néhol a vaddisznók csinálnak az őserdőben. A faluban egy lélek se volt, tan hónapok óta sem. A kunyhók összedőlve, környékeket s az utakat fölverte az alang-alang, az óriás-nád, mely azóta, alig fél év óta, két ölesre nőtt, és sűrűn álló karvastag száraival áthatolhatatlanná szötte az utat. A fiúk a fél méter hosszú, széles bushkniffal törtek utat az elhagyott kókuszfákig, a melyekről a papagájok se-rege rikoltzott ránk, az elvadult banánok és dinnyefák gyümölcséhez tulajdon jogukat vitatva; elpusztult, vagy elmene-kült innen minden emberi lény.

Csak a második kirándulásomon, messzebb északnak haladva, bukkantam egy jártabb útra. Később a hegyoldal-ból lábdobogás, kiáltozás figyelmeztetett, hogy ott benzülöttek vannak, a kik tán már régóta szemmel tartanak bennünket. A dohánnyal csalogatásra, meg a fákhöz támasztott puskák láttára végre egy pár bátrabb meg is emberelte magát. De nem igen értettük egymást, mert merőben más nyelvet beszélnek, nem az itteni parti siar nyelvet; később azonban közelebb jött egy éltebb pápua, a ki ezt is értette. Össze is barátkoztunk úgy, hogy majdnem erővel vittek volna falujokba. Csak mikor látták, minden zsebemet kiforgatván, hogy már minden dohányomat kiosztogattam, nem erőltettek tovább, mert az olyan tivud-tamollal, a kinek már dohánya nincs, nem érdemes törődni. Ezt tudva, nem is mentem most a faluba, mert annyi kevés dohánnyal, a mennyi éppen nálam volt, nem nagy becsülem lett volna előttük.

Vígan jöttünk visszafelé mind a ketten, az én Antómmal (mondjuk vadász-

legénynek, a mi itt »Schiessjunge«), a kinek, mellesleg mondva, olyan akasztófára való pofája van, hogy otthon nem mernék puskát adni kezébe, s úgy menni vele az erdőbe. Örültünk, hogy éppen mi találtuk meg az elpusztultnak hitt hegyilakókat s mi visszük meg a hírt, hogy nincs már köztük himlő, lehet velük érintkezni!

Ez a kis epizód is egyik okát mutatja annak, hogy miért vannak a pápua-törzsek egymástól elzárkózva, úgy hogy sokszor az egymástól pár mérföldnyire lakók is alig tudnak egymásról. Itt a sűrűbb népességű, tehát erősebb törzs vont maga körül kordont a járványtól féltében s lőtávólnál közelebb nem ereszti magához a vesztegzár alá helyezettéket. A partlakó gazdagabb, nincs érdekében, hogy ő vegye fel az elejtett összeköttetést, a gyengébb pedig nem mer közeledni, mert ezek talán kihallgatás nélkül leütik. Egy ilyen erőszakos eset azután a vérbosszú erkölcsi kötelességénél fogva végképen ellenségek-ké teszi őket s hosszú időre elzárja egymástól. Itt a zárkózottság ideje alatt ilyen ellenségeskedés nem történt, hagyományos szokás szerint mind a két fél, tudta mihez tartsa magát s most tartózkodás nélkül közlekedhettek ismét egymással.

Az útközben talált siar-tamolok örömmel fogadták a hírt, s hogy fel is használták, arról a következő héten tett harmadik kirándulásunkban a parttól egész a hegyi faluig jól letaposott erdei út tett bizonyosságot. A csereforgalom gyorsaságáról most volt alkalmam meggyőződni, mikor egy tegnapelőtt délután Lavatottal cserélt kést ma már itt egy jabim-tamol kezében ismertem fel.

A falu nem egészen új, látszik egyes régibb kunyhóról, melyek hol kisebb csoportokban, hol egyenként elszórva állanak. Köröskörül nagyterjedelmű ül-

tetvények vannak, nagy részök az újonnan letarolt erdő helyén számos lakót táplálhat. A lövések hangjára, a mivel fölvertük az erdőt, csoportosan jöttek elének; egy erős, szép termetű jabim volt a szóvivőjük, a ki persze mindjárt a saját házához vezetett, hogy mint házigazda, ő kapja az ajándékok javát. Nem is lehetett panaszunk; hordta a kókuszdiót, a mennyi csak kellett, egyébbel úgy se traktálhatott. Pedig sokan voltunk; rajtam kívül még két európai, az itt időző »Móve« német hadihajó kapitain-lieutenantja, meg a telep törvényszéki bírója, meg vagy 15 salomonszigeti buka s új-írlandi miokéz, a kik még gyermekkori kedves emlékeik közé számítják az emberhús evést. Tamolék látható örömmel fogadtak, de ennyi idegen láttára a gyanakvást még se győzhették le, a minek a biztos jele volt, hogy gyermek és asszonyféle nem volt látható, a férfiak és ifjak szokás ellenére itthon is mind maguknál tartották fegyverüket, a lánsát, nyilat vagy kését egy se tette volna le a kezéből. A mint a közeli házakat vizitálni kezdtem, látam, hogy mindenikben még sok ilyen fegyver van kézügyben az ajtónál; a mint észrevették, hogy mit csinálok, nem is eresztettek tovább. Hanem arra a csodára, hogy mit eszünk és miként eszünk, hogy maradhatott volna az asszonyféle rejtekében! ? Elő is szállingóztak innen-onnan, ki tudja honnan, s nevetgélve s megjegyzéseket téve egymásnak, bámulták az ethnografiai ingyenlátványosságot, akár csak az állatkerti publikum a zulu-kaffereket.

Ez alatt a férfiak egyenként tündöztek el s kerültek elő újra, de már feldíszítve, borzas hajukban díszfésűvel, gyöngy- vagy csigadísz a nyakukban és mellükön, karjokon az apró csigadíszsel ékesített fonott karkötő, mellédugva tarka levelek és jószagú bazsilkum. De

mind csak olyan drágaságok, a melyeknek cserekereskedés útján egész partvidéken el vannak terjedve, s a mikből van már elég a múzeum gyűjteményében.

Még megnéztem, hogy bámulnak tamolék a függő ágyakon, a mikben két útitársam nyújtózkodott, azután vettem az én jó Friczimet — mert minden puskámat az ajándékozójáról nevezem* — s pár tamol legénnyel mada-rászni indultam. Elég volt csak a puskához nyulnom, hogy az összes otlévő pápua-népség szétrebbenjen. Csak akkor jöttek ismét össze, a mikor vállamra csaptam a fegyvert s nevető arccal fordultam feléjük. Pedig a tamol épen nem gyáva népség, de a puskától ösztönszerű félelemmel megretten első pillanatra.

Sajátságos alkatú hegység ez a Hansemann-hegység, a mit nem tudnék egy magyarországgal sem összehasonlítani. A kikötőből olyanforma képet ad, mintha a budai hegyeket nézzük Kőbányáról, de oda érve, azt látjuk, hogy olyan, mint a gót torony, a nagy tornyon egy kisebb torony, azon egy még kisebb, és úgy tovább. Itt is nagy hegy hátán kis hegyek, azon még kisebbek a végtelenségig, de minden kis hegy egy-egy meredek oldalú kúp, apró gerincz, közte vizeses patakok, egyik erre folyik, a másik pár száz lépésnyire tőle, egészen ellenkező irányban, az egész olyan össze-vissza kuszálva, hogy azt hittem, mikor így egyik kis hegy oldalán fel-le, patakból patakba lépve haladtunk, hogy most völgybe megyünk, mikor egyszer csak egyik csúcson találtam magamat.

A hegység kőzetét ott a helyszínén mészkőnek néztem, de a hazahozott próbákból látom, hogy valami silikát,

* Rosonowsky Frigyes-től kapta.
SZERK.

alkalmasint nephrit. Most csak a madarakkal törődtem. Meglepett, hogy idefenn ilyen tömeges madáreléletet találtam, mert mindenkitől azt hallom, hogy a partokon van a leggazdagabb madárvilág. Ez a tájék meghazudtolja ezt a hitet. Mindenfelől hangzott a koronás galamb mély bűgő hangja, a papagájok és hófehér kakadúk rikoltozása, az óriáscsőrű szarvasorrú madár kakatylása, a szép, de ostoba paradicsommadár éles füttye. A papagájokból lőhettem csak vagy 15 darabot, mert a lövések hangjára megnépesedett az erdő pápuákkal, a kik mind a madárlövést akarták látni, s persze elzavartak előlem minden madarat.

Egyik hegycsúcsról, a hol egy kidőlt fa a kilátásra helyet nyitott, benézhettem az ígérlet földjére, Új-Guinea belsejébe. Szép hullámos, kúpos közép-hegyvidék terült előttem, borítva mindenütt sűrű zöld erdővel, sehol egy tenyérnyi tisztás. Hogy mit rejt ez a sűrűség, az a jövő titka, a mibe talán sikerül betekintennem. A körültem álló benszülőttek csak annyit tudtak mondani, hogy arrafelé sok ember van. Azt keresem én, arrafelé lesz az én utam!

De most még nem megyek oda. Előbb a partvidéken és a környéken hozzáférhető hegységekben igyekszem annyi természetrajzi és néprajzi gyűjtést és megfigyelést tenni, hogy ha majd onnan vissza nem térek is, vállalkozásom, ne csak egy nem sikerült, szerencsétlen végű expedíció emlékéért hagyja maga után, hanem nyomot hagyjon a fentebbi tudományok mezején. Most még, ha mehetnek se mennék.

Ám, ha menni akarnék se mehetnek. Már elért a Fenichel sorsa: elfogyott a pénzem; amár kész gyűjteményeket kell itt elvesztegetnem más gyűjtőknek, hogy csak megélhessek, nem hogy nagyobb vállalkozásba foghassak. Az igaz,

hogy beszereztem a cseretárgyakat, de nem tudok vele utazni, nem tudom magam élelmezni.

Legújabbán kerítettem pénzt; hej, de bizony drága áron; fáj is a szívem érte! Volt már anthropológiai fölvételem 22 pápuáról, ezek közül 15 lefotografálva elülről és oldalról. Ezt kellett eladnom, hogy pénzhez jussak. A pápuákat egyenként 4 márkáért, a 30 fotografatlemez darabonként 3 márkáért adtam, s így kaptam 180 márkát. Kärnbach kereskedő vette meg, a ki maga is gyűjt a berliniek számára. Így ezek is német földre vándorolnak, pedig már előre örültem neki, hogy fogom meglepni velök Dr. Jan kó urat. De Kärnbach most csak erre vágyott; mert maga is gyűjtő, tudja tapasztalásból, hogy milyen babonás a pápua s nem engedi magát megmérni, mert fél a megbabonázástól, sőt a fotografálás elől is elszalad. A fotografálás se könnyű itt, a hol 2—3 hétkben hül le a víz éjjel 24—26 fokra, s nem viszi le a lemeztől a zselatint.

A mult két hónapban kivált madarakat gyűjtöttem; jegyzőkönyvem ma a 135. számon áll, s így a már hazaküldött 28 darabon kívül 107 darab van készen. Ezek már vedlési idő után vannak gyűjtve, szebben is vannak preparálva, mert azóta olyan módját találtam ki a szárításnak, a mi nem veszi ki a madarat a formájából, mint előbb használt módszerem sokszor tette. Most ebbe a gyűjteménybe vetem bizodalmat, ha hazulról pénzt nem kaphatok, augusztus után ezt kell eladnom. Néprajzi gyűjtésre itt nincs jó hely; az itteni tamol nyilon és lándsán kívül mást nem készít. Fősúlyt helyezek az authenticitásra, mert itt látom csak, hogy a Fenichel gyűjteménye nemcsak új-guineai, hanem egyúttal az összes szigetségbeli, a miknek az igazi származási helyét

majd az én gyűjteményem után lehet meghatározni. Például a maszkok nagy része New Irlandból, azok a szép obszidián-lándság, a kőbalták jó része az Admirális-szigetéről valók, sok benne a salamonszigeti, az angol új-guineai stb.

Rovargyűjteményem is szépen halad. A mult két hónapban azonban többnyire csak spirituszba valókat gyűjtöttem.

Azt már beláttam, hogy a viszonyok ismerete nélkül számítottam arra, hogy egy-egy gyűjtemény haza küldése után annak árából éljek, míg a másikat összeállítom. Igen, ha itt is azonnal fizetnék. De a távolság és az összeköttetés olyan, hogy legalább félesztendőt kell várnom, míg érte valamit kapok s ez alatt nem lévén miből élni, az újabb gyűjtéseket kell elpocsékolnom. Akkor azután megakad az egész. Nekem legalább egy évre pénzzel ellátva kellett volna jönnöm, hogy félévig gyűjtthessek, akkor azt hazaküldve, a másik félévig várhaszak annak az árára, s az alatt ismét gyűjt-hessek, egy évre legalább 3000 frtra lenne szükségem, két vagy három, rendszeren jövő részletben.

Programmom a jövőre csak négy hónapra terjed ki. Főelv lenne: ha nem lehet élni, akkor élösködni kell! Azért elfogadtam a misszionáriusok meghívását Finschhafenbe, az ő vendégek lesznek két hónapig. Ott már a vörös paradicsommadarak hazája van, itt a sár-gáké. Azután meghivattam magamat Kärnbach telepére Berlinhafenbe, a mi már a holland határhoz van közel. Szerencsére a Comp. kis gőzöse, az »Isabel« lehetővé teszi az utat. Így az én 200 márkám elég lesz a boyok fizetésére (egyenként 20 márka havonként) és, ha sikerül még annyi adósságot csinálni, az utazásra is.

Finschhafenbe e hó 19-ikén indulok, így egy hetem marad még, a miből 3—4 napot a Hansemann-hegységben töltök; majd a tamoloknál szállások. De augusztus végére ismét itt lesznek s várom a postát. Különben egyszer s mindenkorra megjegyzem, hogy míg Német-Új-Guineában vagyok, címem mindig Friedrich-Wilhelmshafen marad; itt van a főposta, innen osztják szét a leveleket s mindig tudják, hol vagyok.

(Folytatása következik.)

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhatsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.